

Bedrijfsontwikkelingsplan

Leghennen

eigen voederwinning

Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap

Afdeling Land- en Tuinbouwvorming

Leuvenseplein 4, 1000 Brussel

02/553 63 56

land-tuinbouwvorming@vlaanderen.be

In samenwerking met:

Dienst biologische land- en tuinbouw

INHOUD

Inleiding	3
1 Huidig bedrijf.....	4
2 Motivatie voor de omschakeling	5
3 Beeld van het toekomstige bedrijf	6
4 Basisprincipes biologische landbouw en biologische pluimveehouderij	7
5 Veebezetting.....	8
6 Grondgebondenheid	9
7 Herkomst van de dieren.....	10
7.1 Algemene vereisten.....	10
7.2 Rassenkeuze	10
7.3 Opfok.....	10
8 Dierenverzorging	12
8.1 Gezondheidszorg	12
8.2 Bijzondere zorgen.....	12
9 Huisvesting.....	14
9.1 Bezettingsnormen	14
9.2 Bijkomende normen.....	15
9.3 Lichtmanagement	16
9.4 Sanitaire leegstand	17
10 Buitenloop.....	18
11 Voeder.....	21
11.1. Normen	21
11.2 Teeltplan en vruchtwisseling	22
11.3 Voederteelten.....	22
11.4. Voedermanagement.....	25
12 Arbeidsbehoefte	27
13 Bedrijfseconomische aspecten	28
14 Omschakeling	30
14.1 Omschakeling dieren.....	30
14.2 Omschakeling grond	30
14.3 Volledige omschakeling bedrijf	30
15 Afzet.....	31
16 Samenvatting	32
Tot slot.....	34
BIJLAGE : Nuttige adressen	35

Inleiding

Omschakelen naar biologische landbouw is geen eenvoudige zaak. De biologische veehouderijpraktijk verschilt zeer sterk, en op heel veel punten van de gangbare praktijk.

Dit vergt ook van de bedrijfsleider zelf een “omschakeling”. Veel vertrouwde handelingen, begrippen en kennis komen op losse schroeven te staan, en moeten ingevuld met heel nieuwe ervaringen en inzichten.

Aangezien de biologische veehouderij uitdrukkelijk vertrekt vanuit het principe van de grondgebondenheid, is de omschakeling een stuk moeilijker voor de zgn. “niet-grondgebonden” sectoren, waartoe ook de leghennenhouderij vandaag behoort.

De intensiteit van deze sector, zowel naar kapitaal (investeringen en veebezetting) als naar arbeid maken de omschakeling vaak onmogelijk, of dwingen de bedrijfsleider deze voor onbepaalde duur uit te stellen.

Het moment waarop zware herstellingen, nieuwe binneninrichting of andere bijkomende investeringen noodzakelijk blijken, is het scharniermoment bij uitstek om tot omschakeling over te gaan.

Nochtans moet dit goed beredeneerd worden, en mag niet over een nacht ijs worden gegaan. Precies omdat de gangbare, niet-grondgebonden kippenhouderij zover van het biologische bedrijf afstaat, wordt best alles eerst grondig afgewogen.

Wij hopen met dit bedrijfsontwikkelingsplan daartoe een degelijke leidraad te hebben opgesteld.

1 Huidig bedrijf

Historiek

Het bedrijf is van oorsprong een traditioneel gemengd bedrijf, gelegen in de zandstreek : een relatief kleinschalige melkveehouderij (23 melkkoeien) op 12,45 ha. Aanvankelijk zeer extensief (1,7 GVE/ha), geraakte het bedrijf in de loop der jaren nogal wat grond kwijt, waardoor de melkveehouderij vandaag een heel eind boven de 2 GVE norm uitstijgt (2,8 GVE/ha). Er worden 40.000 gangbare leghennen gehouden.

Veestapel

23 melkkoeien.
40.000 gangbare leghennen.

Huisvesting

De koeien worden gehouden in een bindstal.
De hennen worden gehouden in batterijkooien. De stal heeft een oppervlakte van 2.000 m² (100 m op 20 m). De stal is afgeschreven, maar vergt dringend nieuwe investeringen wat de binneninrichting betreft.

Oppervlakte en percelen

De 12.45 ha bedrijfsgronden worden uitsluitend aangewend voor de productie van ruwvoeder (gras en maïs) voor het melkvee.
De huiskavel is 4 ha groot.

Teeltplan

7.10 ha maïs.
5.35 ha gras.

Rantsoen

Alle voeders voor de hennen worden aangekocht.

Afzet

De eieren worden verkocht aan de groothandel.

Arbeidsinvulling

2 VAK.

2 Motivatie voor de omschakeling

De toekomst van de landbouw, en zeker voor dit soort bedrijf, omvat veel vraagtekens en onbekenden.

Wat de melkveehouderij betreft zijn er de vragen naar de leefbaarheid voor de toekomst. De druk naar schaalvergroting toe is in de zuivelwereld zeer groot, er worden steeds strengere eisen gesteld die vaak bijkomende investeringen vergen, en hoe dan ook zijn een aantal verouderde inrichtingen aan vernieuwing toe, getuige het acute melkkwaliteitsprobleem enkele maanden terug.

Anderzijds is er de oplossing waar u de voorbije jaren naartoe gewerkt heeft, voornamelijk ingevolge de gedwongen inkrimping van uw areaal : het te klein geworden bedrijf combineren met de extra bedrijfstak van de leghennen.

Wat aanvankelijk een alternatief bleek met vrij grote zekerheden, wordt vandaag eveneens in vraag gesteld. Daar gaat het om een andere reglementeringsdruk : mestwetgeving, dierenwelzijn e.d.

Zoals gezegd is de stal afgeschreven, wat perspectieven opent voor nieuwe investeringen. Deze zijn ook noodzakelijk, maar u wil enkel nog investeren in inrichting die reeds inspeelt op de dierenwelzijnsnormen die u boven het hoofd hangen. De biologische productie zal zonder twijfel aan deze nieuwe normen voldoen.

Hoewel u de ontwikkelingen van de intensieve gangbare productie uit economische nood steeds heeft opgevolgd, en u vandaag vrij grootschalig produceert, vindt u meer dierenwelzijn en de appreciatie van de consument voor een eerlijk kwaliteitsproduct heel aantrekkelijk. En u verwacht tevens dat de biologische productie de strengere normen naar dierenwelzijn toe economisch haalbaar zal maken.

In dit omschakelingsplan zullen we dus de consequenties nagaan van wat deze tweede oplossing – volledige afbouw van de melkveehouderij en starten met biologische legkippenhouderij – inhoudt.

3 Beeld van het toekomstige bedrijf

Veestapel

Zal het aantal kippen sterk dalen na omschakeling?

Huisvesting

De huidige omvang van de huisvesting en de mogelijkheden tot buitenloop in de onmiddellijke nabijheid aanziet u als belangrijke limieten en baren u zorgen.

Bemesting/mestafzet

Is er vraag naar biologische kippenmest? Zijn er mogelijkheden tot samenwerking?

Voederaankoop

Indien mogelijk wordt bij voorkeur een deel van het voeder voor de kippen zelf geteeld.

Teeltplan

Welke teelten kunnen best gezet worden?

Teeltzorg

Mechanische onkruidbestrijding in maïs ziet u niet zitten.

DS opbrengst

U verwacht dat de opbrengsten sterk gaan dalen.

Gezondheidszorg

Verenpikkerij en kannibalisme schrikken u af.

Arbeid

De arbeid mag stijgen omdat overwogen wordt het melkvee af te bouwen.

Afzet

Via de groothandel.

Bedrijfseconomie

Veel extra investeringen in (nieuwe) gebouwen hoopt u zo veel mogelijk te vermijden.

4 Basisprincipes biologische landbouw en biologische pluimveehouderij

Biologische landbouw is een productiemethode die duurzame oplossingen biedt en deze verder tracht te ontwikkelen voor de landbouw in samenhang met haar omgeving. Er is veel aandacht voor het landbouwkundig ecologische evenwicht.

De opbouw en het behoud van de bodemvruchtbaarheid staan centraal : oordeelkundige organische bemesting, gebruik van groenbemesters en een ruime vruchtwisseling met genoeg stikstof fixerende vlinderbloemigen in het teeltplan liggen aan de basis van een goede bodemvruchtbaarheid. Kunstmest wordt op die manier overbodig en is dan ook niet toegelaten.

Synthetisch-chemische gewasbeschermingsmiddelen zijn eveneens uitgesloten. Ziekten en plagen worden zoveel mogelijk voorkomen door een ruime vruchtwisseling en aangepaste teeltzorgen. Bij het opduiken van ernstige ziekten of plagen kunnen natuurlijke middelen (natuurlijke vijanden uitzetten, pyrethrum, zwavel, ...) worden ingezet.

Onkruidbestrijding gebeurt voornamelijk mechanisch (wiedeg, schoffelmachine, vingerwieder, aanaarder,...) en thermisch (onkruidbrander), waar nodig aangevuld met handwerk.

Bij de biologische veeteelt ligt de nadruk op een aangepaste huisvesting, fokkerij, voeding en verzorging die voor de dieren soortspecifiek gedrag toelaten. Tevens is de grondgebondenheid primordiaal. De gezondheidszorg richt zich vooral op preventie, aangevuld met bij voorkeur homeopathische geneesmiddelen.

Het streven naar natuurlijke evenwichten en de kringloop gedachte zijn van groot belang voor de biologische landbouw en vormt de basis voor de duurzaamheid.

5 Veebezetting

Wetgeving

De maximale veebezetting op het bedrijf wordt bepaald door de staloppervlakte en de mogelijkheden tot buitenbeloop.

Afhankelijk van deze veebezetting kan worden nagegaan of het bedrijf grondgebonden is. Is dit niet het geval, dan moet voor mestafzet worden gezocht.

Bedrijf

Zoals blijkt uit de berekeningen (zie punten 9 en 10) kan u nog 10.000 leghennen houden.

6 Grondgebondenheid

Het biologisch leghennenbedrijf dient aan alle regels van de biologische productie te voldoen. Grondgebondenheid is een basisvoorwaarde. Niet-grondgebonden bedrijven of onvoldoende grondgebonden bedrijven kunnen worden toegestaan, indien zij zorgen voor grondverbondenheid via andere biobedrijven. Of anders gezegd : de biologische productie als geheel mag geen mestoverschot veroorzaken, de mest van biologische dieren dient opnieuw in de kringloop te worden opgenomen via de plantaardige biologische productie.

Wetgeving

De totale hoeveelheid mest die per bedrijf wordt gebruikt, mag niet meer dan 170 kg N per jaar per ha of 2 GVE/ha bedragen. Voor legkippen betekent dit een maximum van 230 kippen per ha. Indien er te veel mest is, moet deze worden afgevoerd naar gecontroleerde biologische bedrijven. Indien nodig wordt de totale veebezetting verlaagd.

Bedrijf

Zoals we verder zullen zien, zal de huidige staloppervlakte u toestaan om nog hooguit 12.000 leghennen te houden. Naar mestafzet toe betekent dit dat u over 53 ha zou moeten beschikken.

Bekijken we de buitenuitloop, dan stellen we vast dat u slechts over 4 ha beschikt die op de bestaande stallen kunnen worden aangesloten. Dit beperkt uw toekomstige bezetting tot 10.000 leghennen.

De mestafzet bedraagt in dit geval zo'n 43,5 ha. Een deel van de mest kan worden afgezet op eigen gronden. Indien de melkveehouderij in de komende jaren wordt afgebouwd, moet u nog zo'n 30 ha extra mestafzet zoeken.

Op zich hoeft dit niet echt een beletsel te zijn. De biologische plantaardige productie, in casus de champignonteelt, is tot nader order vragende partij om bio-kippenmest af te nemen. Er mag dus worden aangenomen dat de komende tijd de afzet van mest nog niet meteen een probleem wordt, en dat dit ook kan aan relatief lage kosten.

Mogelijks kan de bemesting van de eigen gronden een probleem vormen, indien uitsluitend met pluimveemest wordt gewerkt. Een dergelijke eenzijdige bemesting kan worden doorbroken door afspraken i.v.m. het ruilen van mest, en/of gebruik van hulpmeststoffen (duur !).

7 Herkomst van de dieren

7.1 Algemene vereisten

Wetgeving

De dieren moeten afkomstig zijn van biologische opfokbedrijven of zelf biologisch worden opgekweekt. Uitbroeden in broedkast mag.

Hierop zijn enkele uitzonderingen :

Gangbare dieren die reeds aanwezig zijn op het bedrijf kunnen, na voorafgaande toestemming van het controleorganisme, omgeschakeld worden.

Indien er niet voldoende biologische leghennen aanwezig zijn mogen, bij het opzetten van een nieuwe ronde, gangbare leghennen worden ingebracht voor zover ze jonger zijn dan 6 weken. Vanaf deze leeftijd moeten de leghennen minimaal biologisch worden gehouden (dus voldoen aan alle andere maatregelen die door het lastenboek worden opgelegd). Deze regel geldt nog tot 31/12/2003.

Bedrijf

In principe kan er momenteel geen probleem zijn : omschakelen aanwezige dieren, herbevolken met biokippen, of met gangbare kippen mits jong genoeg. In de toekomst zal in elk geval wel moeten uitgekeken worden naar meer structurele oplossingen.

We raden aan om na de aanpassingen van de stal te beginnen met biologisch opgekweekte poeljen. Deze zijn aangepast aan de biologische omstandigheden. Bij relatief grote hoeveelheden is het belangrijk om tijdig te informeren bij de verschillende leveranciers.

7.2 Rassenkeuze

Bij de rassenkeuze dient rekening gehouden met een aantal factoren: minder agressieve rassen, eikleur en productie zijn de belangrijkste.

Praktijk

Dit probleem sluit aan bij het vorige punt. Momenteel moet het mogelijk zijn om voor de bioproductie bruikbare rassen te vinden in het gangbare aanbod (IsaBrownWarren, Bovans-goldline,...). Wanneer in de toekomst een oplossing wordt gegeven aan de biologische fokkerij ter bevoorrading van bio-productiebedrijven zal de keuze van de rassen met zoveel mogelijk factoren rekening moeten houden. Rusticiteit (buitenloop), ziekte weerstand en langleefbaarheid zullen daar zeker bijhoren.

7.3 Opfok

Uit Nederlands onderzoek blijkt dat het zelf opfokken van de hennen – hoe jonger de dieren op het bedrijf komen hoe beter - positief is, o.m. ook naar verenpikkerij toe (zie verder). Opfokken is echter een vak apart dat veel kennis en ervaring vereist.

Praktijk

Indien de opfok op een opfokbedrijf plaatsvindt, is het belangrijk dat dit op een zo biologisch mogelijke manier gebeurt. Daarmee bedoelen we enerzijds dat in de mate van het mogelijke rekening wordt gehouden met de principes van de biologische productie, maar anderzijds ook

dat de overgang naar het productiebedrijf een zo klein mogelijke stap is. Belangrijke aandachtspunten zijn daarbij een zo gelijkaardig mogelijk voeder- en drinkstelsel en de aanwezigheid van een uitloop.

Zolang de biologische pluimveesector een relatief “klein” gebeuren blijft, zullen de pluimveehouders uiteraard weinig eisen kunnen stellen. Misschien is samenwerking mogelijk, en kunnen meerdere potentiële afnemers van één of ander opfokbedrijf verkrijgen dat hiermee rekening wordt gehouden. Anderzijds mogen we niet uit het oog verliezen dat een dergelijke bevoorrechte relatie met één enkel opfokbedrijf kunnen leiden tot een zwakkere positie en afhankelijkheid.

8 Dierenverzorging

8.1 Gezondheidszorg

Wetgeving

Gezondheidsproblemen worden beperkt door preventieve maatregelen als voederkwaliteit, veebezetting en buitenbeloop. Onbeperkt gebruik van homeopathische middelen, plantenextracten en spoorelementen wordt toegelaten. Allopathische behandelingen mogen niet preventief worden toegepast en moeten uitzonderlijk blijven. Hierbij geldt een wachttijd die het dubbele is van wat traditioneel gebruikelijk is, met een minimum van 48 uren. De behandelingen moeten worden ingeschreven in het veeboek. Inentingen en veterinaire behandelingen die wettelijk verplicht zijn, zijn uiteraard toegelaten.

Praktijk

Preventieve maatregelen zullen uiteraard nooit alle problemen kunnen voorkomen. Toch kunnen een aantal gezondheidsproblemen met relatief eenvoudige middelen worden uitgeschakeld. Belangrijk is dat bij de toepassing van een (toegelaten) behandeling, het probleem niet als “afgedaan” te beschouwen, maar steeds na te gaan wat oorzaak en aanleiding kan geweest zijn. En in te grijpen!

Coccidiose (Eimeria) komt vaak voor als strooisel niet goed droog is. Preventieve maatregelen tegen coccidiose zijn een goede ventilatie en zorgen dat gemorst drinkwater bij de drinkwaterinstallatie wordt afgevoerd, bvb. door middel van roosters onder de drinkers.

Uitloop verhoogt de kans op Salmonella in de eieren. Algemene bedrijfshygiëne is erg belangrijk. Men kan best een aantal maal per jaar op eigen initiatief Salmonella-analyse laten uitvoeren.

Strooisel en buitenbeloop geeft een verhoogde kans op worminfecties (grote spoelworm). Een dubbele buitenbeloop aanleggen kan problemen voorkomen. Door wisselen van percelen kan de uitloop beter groen gehouden worden, wat de kans op infecties verkleint. Ook struikgewas en bomen op de uitloop lijken een positief effect te hebben.

Alle leghennensystemen kampen met bloedluizen. Ook hier geldt dat algemene bedrijfshygiëne vooropstaat. Bijzondere aandacht voor de legnesten!

Tot slot van dit hoofdstukje gezondheidszorg mogen we niet vergeten dat de bezetting na omschakeling zeer sterk zal dalen, in dit geval zelfs terugvalt op een vierde van de huidige bezetting. Stress-omstandigheden, maar ook het algemene stalklimaat spelen een belangrijke rol in de ziektedruk en de weerstand van de dieren. Ook de buitenloop draagt er toe bij dat u in zekere zin mag rekenen op sterke, relatief ziektebestendige hennen.

8.2 Bijzondere zorgen

Wetgeving

Snavelbranden en leewieken mogen in de biologische landbouw niet systematisch worden toegepast. Enkel in uitzonderingsgevallen indien de gezondheid of het welzijn bevorderd worden.

Praktijk

Verenpikkerij en – vaak het gevolg daarvan - kannibalisme kunnen een groot probleem vormen. In sommige gevallen resulteert dit in een uitval van 20 %. Verenpikkerij komt meestal in pieken voor (bvb. aan het begin van de legperiode). Het probleem is nog lang niet doorgrond, maar de inval van direct zonlicht schijnt een belangrijke rol te spelen.

Verder is het duidelijk dat enorm veel factoren in dit probleem meespelen : rassenkeuze en opfok, groepsgrootte, stalinrichting, buitenbeloop, voedermanagement, ...

Tot de met succes beproefde maatregelen behoren o.m. het (gedeeltelijk) verduisteren van de stal, zorgen voor scharrelbezigheid (klein graan strooien, meer strooisel gebruiken, zandbakken, ...) en het rantsoen herbekijken.

Vooraf dit laatste is van groot belang. Dat biovoerders een goede kwaliteit hebben, staat buiten kijf. Maar de kwaliteit van de grondstoffen geeft geen garanties voor een evenwichtige samenstelling. Wees zeer “nieuwsgierig” in gesprekken met de leveranciers, en kritisch voor uzelf in de beoordeling van wat u bijvoedert, bvb. aan scharrelgraan.

9 Huisvesting

9.1 Bezettingsnormen

Wetgeving

Het maximum aantal legkippen op een leeftijd van 18 weken bedraagt 6 hennen per m². Tussen 6 en 12 weken is dit : 13 hennen per m². Tussen 12 en 18 weken is dit : 10 hennen per m².

Er moet 18 cm zitstok/dier aanwezig zijn.

Er is een maximum van 8 leghennen per nest of in het geval van een gemeenschappelijk nest minimum 120 cm² per dier.

Voor deze bezettingsnormen kan Blik tot 31/12/2005 afwijkingen aanvaarden als het gaat om bestaande gebouwen die voor 24/08/99 zijn gebouwd. De stallen moeten in dat geval voldoen aan de bezettingsnormen van het toen geldende lastenboek.

Bedrijf

Absolute stalbezetting

Afgaand op de huidige staloppervlakte mag u in principe zo'n 12.000 hennen huisvesten. Er zijn wel enkele mogelijkheden om dit aantal nog iets op te drijven, bvb. door een of ander etagesysteem op een deel van de staloppervlakte. In de scharrelkippenhouderij worden dergelijke systemen eveneens toegepast.

Dergelijke systemen leiden echter opnieuw tot een iets intensere bezetting, met heel veel en verstrekkende gevolgen, en tot een hogere arbeidsintensiteit, o.m. wat onderhoud van de hokken betreft.

In uw geval is de buitenuitloop trouwens een limiterende factor, die uw maximale bezetting op 10.000 hennen brengt. Dit houdt in dat u ruimschoots onder de norm blijft (5 per m² i.p.v. 6).

Zitstokken

Wat de zitstokken betreft, raden we u aan om de norm ook echt als een minimum te beschouwen, en meer ruimte te voorzien.

Er wordt wel eens beweerd dat veel dieren op de stokken moeten gezet worden om dit aan te leren. Wellicht is dit een signaal dat er met de stokken iets aan de hand is, want in normale omstandigheden neemt een kip snel dit natuurlijk gedrag aan.

Voldoende ruimte (en nog even afwachten indien jonge kippen in de stal worden gebracht) is al een groot punt. Verder kan er een probleem zijn met stokken van te kleine diameter, te scherpe randen of te rond, of een onaangenaam aanvoelend materiaal. Tamelijk brede stokken uit glad hout waarvan minstens de scherpe randen aan de bovenzijde ovaal zijn afgeschuind, zijn voor de meeste kippen aantrekkelijk.

De zitstokken worden meestal aangebracht boven een roosterpartij in de vloer. Indien dit niet kan, zorg voor een eenvoudige constructie die toelaat zeer regelmatig en grondig te reinigen onder de stokken.

Breng de stokken niet trapsgewijs aan zoals voor de opkomst van de batterijen in veel kippenhokken het geval was. Alle zitstokken in één horizontaal vlak.

Legnesten en grondeieren

Er wordt aangeraden een afwisseling te maken van individuele en groepsnesten.

Problemen met veel grondeieren komen regelmatig voor. Dit kan oplopen tot circa 10-15 % van het aantal eieren. Grondeieren rapen en reinigen duurt lang, is arbeidsintensief en bijgevolg niet rendabel.

Problemen kunnen worden verholpen door de legnesten op een rustige en donkere plaats te zetten. De opening vooraan mag echter niet te donker zijn anders gaan de hennen niet in het nest. Om cloaca-pikken tegen te gaan dient het in het nest zelf wel voldoende donker te zijn.

De legnesten dienen best dicht bij de beun en de drinkwatervoorziening te worden geïnstalleerd.

9.2 Bijkomende normen

Wetgeving

In de stal moet ten minste 1/3 van de betrokken oppervlakte bestaan uit vaste bodem die bedekt is met strooisel zoals houtkrullen, stro, zand of turfmolm.

Een voldoende groot gedeelte is bestemd voor het opvangen van de uitwerpselen.

De stal moet voorzien zijn van openingen om naar binnen of naar buiten te gaan van een voor de dieren geschikte maat en deze luiken moeten een totale lengte hebben van ten minste 4 meter per 100 m² van de voor de dieren beschikbare ruimte.

Per pluimveestal mogen niet meer dan 3.000 legkippen gehuisvest zijn. Afwijking is mogelijk voor de ronde die opgezet is.

Voor deze bijkomende normen kan Blik afwijkingen toelaten. Dit wordt geval per geval bekeken. Toegestane afwijkingen zijn voor maximaal 5 jaar. Afwijkingen voor oudere stallen moeten in elk geval voldoen aan de normen van het toen geldende lastenboek.

Bedrijf

Gebruik van stro

Aan het begin van elke ronde worden gehakseld stro (op een laagje zand) en houtkrullen gestrooid. Minstens om de 2 maanden wordt bijgestrooid met lang stro. In totaal verbruikt elke kip ongeveer 1 kg stro per ronde. In het begin van de ronde wordt minder stro gebruikt om grondeieren te voorkomen. Op elk moment voldoende los strooisel in de stal aanbieden, heeft een positieve invloed op het voorkomen van verenpikkerij.

Afhankelijk van de inrichting, kan rekening gehouden worden met het zuiver houden van het strooisel. Aanwezigheid van roostergedeelten in de vloer moeten benut worden : zitstokken en drinkers komen boven de roosters. De voederinstallatie komt best boven het strooisel. Aan de voederbak wordt meest gepikt, scharrelen in het strooisel zorgt voor afleiding.

Bij ernstige problemen met verenpikkerij kan overwogen worden om strobalen in de scharrelruimte te plaatsen.

Gebruik van stro zal op uw bedrijf minder problemen stellen dan elders, vermits u van plan bent om een deel van het voeder zelf te verbouwen, en dus voor minstens een gedeelte van de strovoorziening zelf kan instaan.

Openingen naar buitenbeloop

De plaatsen en de grootte van de openingen hebben uiteraard invloed op de stalconstructie. In de praktijk zullen de meeste pluimveehouders moeten terugvallen op het aanpassen van bestaande gebouwen. Ook op uw bedrijf is dit het geval. Aanpassingen moeten met het nodige overleg gebeuren, waarbij tocht en te veel invallend zonlicht zoveel mogelijk moeten worden vermeden.

U dient er rekening mee te houden dat uw stalruimte op dit moment veel te groot is om naar biologische normen alle hennen in één groep te houden. Ook binnen de stal zullen aanpassingen moeten gebeuren, en daar moet u ook rekening mee houden voor het aanbrenge van de uitloopgaten.

Groepsgrootte

De maximale groepsgrootte kan vanuit het standpunt van de omschakelende pluimveehouder overdreven kleinschalig overkomen. Toch heeft de biologische visie hier echt wel een punt. Zo wordt bij kleinere koppels (tot 2.000 dieren) beduidend minder verenpikkerij vastgesteld.

Uiteraard betekent de koppelgrootte niet dat bestaande stallen moeten verdwijnen, of dat deze koppels in afzonderlijke gebouwen moeten worden ondergebracht. Grotere stallen moeten wel een afscheiding hebben met minstens een houten wand. En ook voor de buitenloop zal een dergelijke “gecompartimenteerde” stal wel wat verbeelding vergen.

Wij zouden u aanraden om niet de maximale norm als uitgangspunt te nemen. Vergeet niet dat in natuurlijke omstandigheden de loopvogels waarvan onze kippen afstammen in kleine groepjes leven (enkele tot enkele tientallen). Slechts hoogst uitzonderlijk worden groepen van een tweehonderdtal aangetroffen.

Vijf stalafdelingen van zo'n 2.000 hennen lijkt hier een goede vertrekbasis. Doordat u niet de maximale norm voor stalbezetting hoeft te hanteren, heeft u ook voldoende ruimte om met relatief kleine groepen te werken.

9.3 Lichtmanagement

Wetgeving

Het daglicht mag met kunstlicht worden aangevuld tot maximum 16 uur licht per dag, zij het met een nachtelijke rustperiode zonder kunstlicht van minstens 8 uur.

Praktijk

In het lastenboek blijft het lichtmanagement beperkt tot een beperking van het kunstlicht. De praktijk vergt echter veel meer dan dat. Denken we maar aan het eerder geciteerde probleem van de verenpikkerij ingevolge te veel directe inval van zonlicht.

Het reguleren van de verlichting door het ruimtelijk scheiden van de verschillende functies - rustzone, scharrelzone en nesten – is van groot belang. Legnesten worden bij voorkeur geplaatst in het donkerste gedeelte van de stal, het scharrelgedeelte wordt ingericht in het meest lichte deel.

Om te veel directe lichtinval te voorkomen moet de lichtinlaat kunnen worden geregeld. Zijkleppen of een dakoversteek boven de lichtinlaten zijn goede oplossingen. Verder kan de lichtinlaat ook gereduceerd worden door het schilderen of witten van de zonlichtinlaat of door een zonnewering te plaatsen.

9.4 Sanitaire leegstand

Wetgeving

Na elke ronde is er een sanitaire leegstand van 3 weken voor de stal verplicht.

10 Buitenloop

Wetgeving

Zodra de weersomstandigheden het toelaten moeten de kippen – gedurende ten minste één derde van hun leven - beschikken over een uitloop in open lucht, die grotendeels begroeid is en voldoende schuilmogelijkheden biedt.

Na elke ronde is er een sanitaire leegstand verplicht van 6 weken voor het buitenbeloop.

Bezettingsnormen : 4 m² per dier (2.500 kippen per ha).

Voor deze bezettingsnormen kan Blik tot 31/12/2005 afwijkingen aanvaarden als het gaat om bestaande gebouwen die voor 24/08/99 zijn gebouwd. Het buitenbeloop moet in dat geval voldoen aan de bezettingsnormen van het toen geldende lastenboek.

Praktijk

De buitenuitloop is voor uw bedrijf (zoals voor de meeste) de limiterende factor. De 4 ha huiskavel waarover u beschikt zullen volledig ingenomen worden. En in tegenstelling tot de stal, zit u hier wel aan de limiet!

Het zal dan ook de nodige zorg vragen om de uitloop begroeid te houden : herinzaaien waar nodig, bossen maaien waar het gras 's zomers te snel doorschiet, ... Maar de kippen mogen natuurlijk wel scharrelen, daarvoor dient de uitloop.

De hennen moeten gestimuleerd worden om naar buiten te gaan. Bij voorkeur wordt dit gedrag al “aangeleerd” tijdens de opfok. Gebruik van het buitenbeloop zorgt voor een daling van het aantal hennen per m² in de stal, en dus ook voor minder agressie en andere problemen. Tracht te bereiken dat meer dan de helft van de kippen naar buiten gaat.

Naar buiten lokken kan door :

- buiten bij te voeren met strooigraan, groenvoer, broden, voerresten of stalmest van andere dieren op het erf.
- mogelijkheid tot stofbad (dicht bij de openingen) aan te bieden.
- zorgen dat de overgang (licht of temperatuur) van binnen naar buiten niet te groot is.
- zorgen voor schaduw bij de openingen.
- hoogte van de uitloopopeningen is belangrijk.

Belangrijk is ook om ze gedurende voldoende tijd buiten te houden :

Dit kan door een voldoende ruime en ruige uitloop met veel afwisseling (bomen, struiken, wilgen,...) te voorzien. De uitloop kan ook bestaan - naast gras of beter gras/klaver – uit : maïs, tarwe, rogge, gerst, zonnebloem, aardpeer, fruitbomen, etc.

Afrastering en aanplant van bomen en struiken brengen nogal wat kosten met zich mee. Toch loont dit zeker de moeite. Kippen zijn echte bosdieren die zich thuis voelen in (hoogstam)boomgaarden met hoge dichte hagen rondom.

Problemen met worminfecties en besmettingen kunnen voorkomen worden door te zorgen voor een dubbele uitloop (elk van beide minstens zo groot als voorgeschreven door het lastenboek) en regelmatig af te wisselen.

Een andere probleem – dat eveneens met een dubbele uitloop kan worden opgevangen - is dat er door het scharrelen weinig tot geen gras dicht bij de stal overblijft, dit geeft bij slecht weer aanleiding tot nattigheid direct rondom de stal. Tijdelijke oplossingen zijn instrooien met grove houtsnippers of schelpenzand.

Overkapping is een meer duurzame, maar vaak ook dure oplossing. Dit kan heel ver gaan, tot een soort tweede, niet-geïsoleerde stal, al of niet met vloerverharding, die van de rest van de uitloop kan worden afgesloten bij slecht weer.

Een deels overkapte uitloop heeft veel voordelen :

- overkapping zorgt ervoor dat er geen direct zonlicht in de stal komt.
- de ruimte zorgt voor een buffer naar klimaat en strooiselkwaliteit toe.
- deze ruimte vangt meeste mest op en voorkomt overbemesting.
- eenvoudig schoon te maken bij ziekteproblemen.
- toch buitenlucht bij ongunstig weer

Bedrijf

Aanleg buitenbehoop van gras/klaver

De bestaande weide zal worden ingezaaid met klaver. Voor de buitenbehoop is witte klaver aangewezen, hoewel soms rode klaver mee ingezaaid wordt. De rode klaver die sneller groeit, zorgt de eerste jaren voor productie en ruimt na enkele jaren de plaats voor de witte klaver.

- *Doorzaaien van witte klaver in grasland:*

Als men grasland heeft zonder klaver dan kan men de witte klaver doorzaaien met behoud van de zode. Dit is goedkoper en vanuit milieustandpunt meer verantwoord.

- *Voorwaarden aan de bodem*

Een goede bodemvruchtbaarheid is vereist inzake kalk, fosfor en kalivoorziening,

Kalkminnend	pH	>5
Fosfor	p-Al	30-40
Kali	K-getal	17-25

De beschikbaarheid van stikstof is zeer weinig bepalend.

- *Tijdstip doorzaaien*

Rekening houden met de droogte dus niet in volle zomer maar :

Geschiktheid

- maart, half april	++
- na eerste snede (indien vochtige periode volgt)	+
- augustus tot begin september	+

- *Vorbereiding perceel*

Voor het doorzaaien het perceel zeer kort beweiden of maaien.

- *Zaaizaad, rassenkeuze en hoeveelheid*

Rassen met zeker opbrengst vermogen : Alice, Aber Herald, Riesling

Hoeveelheid : 4 à 5 kg per ha is voldoende

Voor een optimale dosering : per volume-eenheid twee volume-eenheden graszaad (BG3) bijmengen.

- *Techniek*

Om de klaver optimaal te introduceren moet de grasgroei zoveel mogelijk beperkt worden:

* bij open zode is wiedegeen en zaaien met kunstmeststrooier toepasbaar;

* bij dichte zode en minder gunstige omstandigheden is strokenzaaimachine aangewezen.

Zaaien met een doorzaaimachine brengt de zaden wellicht wat beter in contact met aarde door het maken van een zaageultje in de zode. Er bestaat ook een rijenfrees-zaaimachine die strookjes freest waarin de zaden worden gebracht. Dit ligt nog het dichtst bij de klassieke vernieuwing en hiervan kunnen in uiteenlopende weersomstandigheden de beste resultaten worden verwacht. Bij deze wijzen van inzaai is het best om nog eens na te rollen.

- *Gebruik na doorzaaien*

Tot het moment van kieming (\pm 1 week) beweiden door jongvee, daarna 10 dagen niet laten betreden. Zonodig beregenen.

Daarna snel (om de 2 tot 3 weken) omweiden.

Na vestiging (6-8 weken na zaai) een licht maaisnede oogsten.

11 Voeder

11.1. Normen

Wetgeving

Het voeder is afkomstig van biologische akkerbouwbedrijven, dus geteeld zonder chemische meststoffen noch gebruik van pesticiden.

Het is toegelaten maximaal 30 % van het voederrantsoen te maken uit omschakelingsvoerders afkomstig van percelen waar al ten minste één jaar geproduceerd wordt volgens de biologische methode. Deze beperking tot 30 % is niet van toepassing indien de plantaardige producten in omschakeling afkomstig zijn van het eigen bedrijf. Het aandeel mag in dit geval tot 60 % worden verhoogd.

Indien men niet voldoende voeders van biologische oorsprong kan bekomen, kan men een beperkte hoeveelheid gangbare voeders gebruiken. Maximum 20 % gangbaar voeder per jaar met een maximum van 20 % op basis van de droge stof in het dagrantsoen. Aan het dagrantsoen voor pluimvee moet ruwvoeder, vers of gedroogd voer of kuilvoer worden toegevoegd.

De gangbare voeders die mogen gebruikt worden zijn beperkt tot : tarwegluten, maïsgluten, moutkiemen, bierborstel, getoaste sojabonen, lijnzaad, lijnzaadschilfers, aardappeleiwit, voederbiet, melasse als bindmiddel in mengvoerders, zeewier en niet geraffineerde levertraan.

Praktijk

Het is moeilijker kippen aan de leg te houden met ruwvoer en graanafval. Voor een goede productie is kwaliteitsvoer nodig. De samenstelling kan nogal wisselen. Hoewel het mogelijk is om op commerciële basis uit graan- en bonenafval een goed legmeel te maken, is het samenstellen van legmeel uit bedrijfseigen voer ook mogelijk.

Bijvoorbeeld (Duitsland); gewichtspercentages

Tarwe	35%
Gerst	5%
Erwten	30%
Luzernemeel	7%
Gist	7%
Lijnzaad	6%
Schelpengrit	5%
Voerkalk en algenkalk	4%
Mineralen en vitaminen	2%

Tarwe als strooigraan en de grit moet onbeperkt kunnen worden gepikt. De overige bestanddelen worden vermalen en gemengd.

In het groeiseizoen kunnen de hennen ongeveer 40 gram droge stof uit de weide halen zonder dat dit ten koste gaat van hun productie. Ze hebben ongeveer 20 % minder legvoer nodig om in hun energiebehoefte te voldoen. Het voer uit de weide blijkt meer eiwit te bevatten dan ze nodig hebben naast de legkorrel.

Optimaal is een gras/klaver weide. Indien de hennen over een goede grasklaverweide beschikken mag het legvoer grotendeels uit graan bestaan. Om zeker te zijn dat ze voldoende essentiële aminozuren krijgen is het echter beter om ook in dit geval wat maïsglutenmeel en gist bij te voeren.

11.2 Teeltplan en vruchtwisseling

Bedrijf

De bedrijfsoppervlakte is beperkt. Naast de 4 ha buitenuitloop, blijven nog 8,45 ha akkerland over. De voederteelten worden biologisch geteeld. Zelfvoorziening in voeder voor de legkippen is geen haalbare kaart.

Het loont in elk geval de moeite om een deel van het voeder zelf te produceren, bvb de strooigranen die in de scharrelruimte worden bijgegeven vergen geen extra bewerking. Per kg voeder dat u door biologisch geteelde strooigranen van eigen bedrijf kunt vervangen, bespaart u netto – na afrekening van het arbeidsinkomen voor de graanteelt – nog 5 à 7 cent.

Vijftien ton strooigranen van het eigen bedrijf vormen een kostenbesparing van zo'n 1 000 EUR op jaarbasis.

Biologische plantaardige productie vraagt een ruime vruchtwisseling. Dit betekent dat u hooguit tussen de 2 en de 3 ha graan zult kunnen verbouwen.

Daarnaast kunt u ook vlinderbloemigen telen die voor de kippenhouderij dienstig kunnen zijn (erwten, luzerne), en zelf een aantal op het eerste gezicht zeer ongewone teelten, maar bijzonder geschikte voederteelten, zoals wortelen.

Wat strooisel betreft, is zelfvoorziening wel degelijk een haalbare kaart, maar uiteraard is dit afhankelijk van het aandeel granen in het teeltplan.

De vruchtwisseling vanaf de omschakeling kan er als volgt uitzien:

Maïs, graan, luzerne en luzerne.

11.3 Voederteelten

Maïs

Rassenkeuze

- snelle bodembedekking tegen onkruiden : goede jeugdgroei
- liefst vrij horizontale bladstand

Rassen : Luna, Mandigo, Melody, Agadir

Bemesting

- behoefte per ha :	N	P₂O₅	K₂O
	220	80	225

of 50 ton stalmest per ha.

Zaaien

Er wordt meestal gekozen voor een verlate zaai (1-15 mei).

Reden :

1. Geen ontsmetting van zaaizaad.
2. hogere temperaturen zorgen dat de kieming en opkomst sneller verlopen zodat kiemschimmels en vogels minder kans krijgen om schade aan te richten.
3. mogelijkheid tot maken van vals zaaibed.
4. betere beschikbaarheid van stikstof en fosfaat in later stadium.

Bij minder gunstige verwachtingen, dichter zaaien (+/- 110.000 zaden/ha).

Zaaidiepte : 5-6 cm.

Onkruidbestrijding

- vals zaaibed
- vooropkomst wieden
- tijdens opkomst tot 5-10 cm : geen bewerkingen
- daarna : wieden, schoffelen (+vingereg), aanaardend schoffelen
- handwerk : 0-50 uren/ha

Ziekten en plagen

- In beperkte mate fritvlieg en ritnaalden

Oogst

- 14.000 kg ds/ha (snijmaïs)
- 8.000 kg ds/ha (CCM)

1. Graan

Rassenkeuze

- resistentie tegen gele en bruine roest, meeldauw en afrijpingsziekten.
- strolengte en stevigheid (halmverkorters zijn verboden).
- bladrijckdom i.v.m. onkruidbestrijding (geschiktheid als dekvrucht).

vb.: Minaret, Renard,...

Bemesting

- afhankelijk van de voorvrucht : niet na hakvrucht of vlinderbloemigen.
- hoe meer N hoe meer stro.
- behoefte per ha : 180 N, 70 P2O5 en 225 K2O
- eventueel bijbemesten met 600 à 700 kg haarmeel/ha.

Zaaien

- tijdstip : wintertarwe : nov – dec (i.v.m. onkruidbeheersing en luizen)
zomertarwe : feb – mrt (i.v.m. luisaantasting)
- geen ontsmet zaad. Vlotte kieming en opkomst zijn belangrijk dus niet te diep zaaien.
- extra zaaizaad (10-20 %) tegen uitval bij onkruidbestrijding door wieden : 175 à 200 kg.
- zaaiafstand : kleiner bij wintergranen

Onkruidbestrijding

- laat ploegen en zaaien : tegen herfstkiemers
- voorjaar : wieden 2 weken voor het sluiten van het gewas.

- verwijderen wortelonkruiden : 10-15 uur handarbeid/ha.
- schoffelen : selecter van het gewas
- eventueel ondervrucht (witte klaver) inzaaien (eind mei).
- stoppelbewerking na oogst tegen onkruid volgend jaar.

Gewasbescherming

- laag N-niveau (tegen Fusarium)
- kiemplant stadium zo kort mogelijk dus ondiep zaaien.

Oogst

- vroeger dan gangbaar omdat er snellere afrijping is a.g.v. lager stikstof niveau.
- wintertarwe : 4,5 à 7 ton.
- zomertarwe : 4 a 5.5 ton.

Luzerne

Algemeen

- werkt structuurverbeterend
- wordt in eigen groei geremd door storende lagen en natte ondergrond
- optimaal : hoge pH (7 of hoger), zure gronden : ongeschikt
- bindt veel stikstof

vb. een driejarige teelt kan totaal 1.100-1.400 kg N/ha binden. Een groot deel daarvan wordt met het gewas afgevoerd. De nalevering aan een volggewas varieert tussen 100 en 170 kg N/ha, verspreid over drie jaar. Het grootste deel komt vrij in het eerste jaar na onderploegen

Bemesting

- luzerne onttrekt 7,5 kg P₂O₅ en 35 kg K₂O per ton product
 - hoge kali-onttrekking (kan probleem zijn op gronden met een laag k-getal)
- op gronden waar nog nooit luzerne heeft gestaan : enten van de bodem met bijpassende rhizobiumstam noodzakelijk

behoefte per ha :	N	P₂O₅	K₂O
	300	100	350

ruime stalmest bij aanleg, drijfmestgift of stalmest in groeijaren

Rassenkeuze en zaaien

vóór zaaien : keuze voor voorjaarszaai met of zonder dekvruchten en voor nazomerzaai

- nazomerzaai : kans op veronkruiding (muur) + kans op uitvriezen
- uiterlijke zaaiperiode : eerste helft van augustus
- voorjaarszaai : (half maart – half april) : kan de ontwikkeling traag zijn
- veld sneller bedekken : haver of alexandrijnse klaver mee gezaaid worden (resp. 20 en 5 kg/ha)
- zaaien in rijen op 8-25 cm; ook breedwerpige zaai mogelijk
- +/- 30 kg zaaizaad nodig per ha.
- met graszaaimachine op 1-2 cm diepte.

inoculeren van rhizobium (N-fixerende bacterie) : via zaad

+ combinatie mogelijk met prillen van zaad als de teelt op licht zure gronden plaats vindt
prillen van zaad = met behulp van een stijfelpapje wordt CaCO₃ aan het zaad gehecht

rassenkeuze : zeer beperkt, grondsoortafhankelijk, op zoek gaan naar vlotte verteerbaarheid

Onkruidbestrijding

- binnen vruchtwisseling : luzerne werkt zelf **onkruidonderdrukkend**; sterkst in het tweede jaar van de teelt
- in begin van de luzerneontwikkeling : onkruiden kunnen met wiedegeen en eventueel schoffelen goed bestreden worden
- op lichtere gronden : kan vergrassing optreden, vnl. in derde jaar

Ziekten en plagen

- niet groot
- bladrandkevers overwinteren in luzerne
- topvergelingsvirus : kan gevaarlijk zijn voor in de buurt staande veldbonen
- klaverkanker en stengelaaltje : kunnen door vruchtwisseling voorkomen worden (1:4)
- bladvlekkenziekte : door tijdig maaien beperken & voorkomen infectie van volgende snede

Oogst

- beste maaitijdstip : begin bloei (10-25 % bloei)
- bij te vroeg maaien : uitputting van het gewas (onvoldoende reserve)
- bij te laat maaien : teruglopen van voederwaarde & risico beschadiging uitlopers onderaan de stengel
- maaien met vingerbalk of met een schotelmaaier (eventueel met verhoogde schotels)

algemeen : tweejarige luzerneteelt gebruikelijk

eenjarige teelt : onvoldoende onkruidonderdrukking, wortelonkruiden zijn dan nog niet volledig uitgeput

driejarige teelt : opbrengst loopt terug en vermindert de onkruidonderdrukkende werking

- na voorjaarsinzaai : kan 2 maal gemaaid worden
in het volgende jaar : 3 maal
- luzerne moet goed hersteld de winter in gaan
- afbraak van organische stof beïnvloeden : door de stoppel meer of minder te bewerken
- opbrengst : gemiddeld : 10.000 kg DS/ha
- 750-800 VEM/kg DS
- 40 g DVE en 50 g OEB per kg DS

11.4. Voedermanagement

Praktijk

Hoe dikwijls voederen, en hoeveel? In de biologische pluimveehouderij lopen de kippen los, en wordt het natuurlijke gedrag zoveel mogelijk gestimuleerd. Ook het gevecht voor voeder komt hier – meestal ongewenst – om de hoek kijken.

Er bestaan ter zake (minstens) twee meningen die diametraal tegenover elkaar staan.

Een eerste theorie: zeer frequent (10 of meer keer) de voerketting laten lopen of de voerpannen vullen, telkens met minder voer.

Een andere theorie zegt dat het voorgaand systeem juist agressie opwekt omdat de hennen zich moeten haasten en er maar een beperkte hoeveelheid voeder is. Hier gaat men ervan uit dat het beter is een beperkt aantal keren te voederen in voldoende hoeveelheden. Dit systeem wordt meestal gecombineerd met het verstrekken van groenvoeder, granen of brood en alles wat de hennen kan “bezighouden” tussen de voedertijden in.

In dit geval kunnen “additieven” al snel leiden tot een onevenwichtige voedersamenstelling, volgens ons één van de belangrijkste factoren die tot pikkerij leiden. Wat bij het rantsoen wordt bijgegeven, moet dus in de rantsoenberekening worden meegenomen.

Ook het tijdstip van toedienen is belangrijk. Te vroeg dan komen de hennen van de nesten, met veel grondeieren tot gevolg. Best is waarschijnlijk de tweede helft van de lichtperiode.

Dat beide theorieën hun aanhangers hebben, met gunstige ervaringen aan beide kanten, heeft te maken met de vele andere aspecten (huisvesting, ras, opfokmethode, bezetting, ...) die meespelen in het verhaal van agressie en pikkerij.

Voldoende ruimte bij voer- en drinkbakken om gedrang en agressie te voorkomen en zorgen dat de dieren bij het voedselzoekgedrag de ruimte hebben om de bodem te benutten, zal al veel problemen voorkomen.

12 Arbeidsbehoefte

De arbeidsbehoefte stijgt aanzienlijk bij de omschakeling naar biologische bedrijfsvoering. De redenen hiervoor zijn evident.

Vooreerst treffen we op een biologisch bedrijf een aantal extra taken aan, zoals het strooien en bijstrooien van stallen dat in de gangbare eierproductie vrijwel volledig verdwenen is, maar ook het strooien van graan (sommige bedrijven tot 4 keer per dag).

Doordat de kippen loslopen, moet meer gecontroleerd worden, en zijn er een aantal problemen met het verzamelen van eieren. Dit kan slechts in beperkte mate geautomatiseerd worden. Bovendien zijn er de grondeieren, die dan nog vaak moeten worden schoongemaakt.

In de praktijk blijkt het dikwijls buiten verwachting mee te vallen, maar het verschil blijft groot. Men gaat ervan uit dat 1 volwaardige arbeidskracht kan instaan voor de verzorging van zo'n 8.000 hennen.

Concreet voor uw bedrijf betekent dit dat een biologische leghennenhouderij met 10.000 hennen een arbeidsbehoefte heeft van 1,25 VAK. Dit betekent dat met de huidige beschikbaarheid van 2 VAK de melkveehouderij voorlopig kan worden verdergezet, en voor de toekomst nog 0,75 VAK beschikbaar zal zijn voor de uitbouw van de biologische voederwinning op de bedrijfsgronden.

13 Bedrijfseconomische aspecten

Zoals eerder gesteld, is het stalgebouw afgeschreven, en dit maakt de omschakeling op dit moment ook mogelijk. De kostprijs van een nieuwe stal mag al gauw gerekend worden op ruim 175 EUR per m².

Anderzijds vergt de binneninrichting dringend nieuwe investeringen. Voor de biologische productie heeft u hoe dan ook een totaal ander type van inrichting nodig. De kosten voor de binneninrichting (compartimentering, voeder- en drinkwaterlijn, ...) kunnen worden begroot op zo'n 10 EUR per leghenplaats. Wellicht kunt u hierop heel wat besparen door eigen arbeid en hergebruik van materialen uit de bestaande inrichting die nog in goede staat zijn.

Daarnaast moet u ook rekening houden met verbouwingskosten voor de uitloopgaten en afrastering van de buitenuitloop.

Bedrijfseconomische berekening

Algemene gegevens :

Legperiode : 400 dagen

Legpercentage : 75 %

Uitval: 10 %

Eigewicht : 63,4 gram

Voerverbruik : 130 gr/dier/dag (inclusief strooigranen eigen bedrijf)

Kosten per hen in de legperiode :

Aanschaf hen (18 weken) :	5,45
Rente levende have (3 %) :	0,16
Voer : aangekocht	16,61
Strooigraan eigen bedrijf :	0,39
Stro: zelfvoorziening	0,00
Gezondheidszorg :	0,15
Water, gas, elektriciteit :	0,25
Kosten controle :	0,11
Overige kosten :	0,25
Huisvesting :	
Stalaanpassingen: (10 000 x 400/365 : 15 : 10.000)	0,07
Stalinrichting: (100 000 x 400/365: 15 : 10.000)	0,72
Omheining: (5600 x 400/365 : 5 : 10.000)	0,12
Intresten: (57 325 x 5% x 400/365 : 10.000)	0,31
<u>Opbrengsten per slachthen : (0.9 x 0 62)</u>	<u>0,56</u>
<u>Netto kosten per hen :</u>	<u>24,05</u>
<u>Kostprijs per ei :</u>	<u>0,08</u>
<u>Arbeid : (28 750 x 1,25 x 400/365 : 10.000 : 300)</u>	<u>0,01</u>
<u>Kostprijs per ei inclusief arbeid :</u>	<u>0,09</u>

In de hier berekende kostprijs werd de arbeidskost voor 1,25 VAK reeds meegenomen. Dit betekent dat alle kosten en uw arbeid vergoed worden indien u in de groothandel een prijs kunt bedingen van 0,09 EUR per gemiddeld afgeleverd ei.

Indien met nieuwbouwstallen moet worden gewerkt, ligt de kostprijs ruim 1 cent per ei hoger.

14 Omschakeling

14.1 Omschakeling dieren

Om eieren onder de aanduiding “biologisch” te mogen verkopen, moeten de dieren minstens 12 weken worden gevoederd, gehuisvest en veterinaire behandelingen ondergaan volgens de normen van de biologische productiemethode.

14.2 Omschakeling grond

De omschakelingsperiode voor weiden en buitenbelopen bedraagt 1 jaar (uitzondering mogelijk tot 6 maanden). Voedergewassen moeten aan de normale omschakelingsperiode voldoen van 2 jaar.

14.3 Volledige omschakeling bedrijf

De omschakelingstermijn bedraagt 24 maanden. Alle regels voor de dieren moeten worden gerespecteerd. Het verbruik, na het begin van de omschakeling, van de nog niet-biologische op het bedrijf geproduceerde diervoeders wordt toegelaten.

B.v. : Aangekochte biologische voeders + biologisch opgekweekte kippen : de omschakelingsperiode bedraagt 1 jaar omwille van de omschakeling van het buitenbeloop.

15 Afzet

Als de producent zijn eigen productie verpakt en in de handel brengt, gebeurt de etikettering van de eieren op de verpakking.

Als de producent zijn eieren via een verpakkingscentrum in de handel brengt, moeten de eieren, voor elke menging, sortering of verpakking, individueel gemerkt worden met een identificatienummer dat aan de producent door het verpakkingscentrum toegekend werd. Het merken gebeurt ofwel bij de producent, ofwel bij het verpakkingscentrum, juist na ontvangst van de loten.

Als de eieren als eiproducten in de handel gebracht worden, dienen de fabrikanten van eiproducten de nodige maatregelen te nemen voor de identificatie en de registratie van de producten, zodat, per lot van eiproducten, de bedrijven waarvan de gebruikte eieren afkomstig zijn, kunnen worden getraceerd.

Praktijk

Er zijn, ook in eigen land mogelijkheden om biologische eieren af te zetten via de groothandel. Probleem om bij de groothandel terecht te kunnen is vaak de kleinschaligheid van biobedrijven. In uw geval is het bedrijf groot genoeg voor regelmatige afzet van grote hoeveelheden.

Verder kan ook de kleinhandel beleverd worden rechtstreeks vanuit de productiebedrijven. Mogelijks zijn ook collega-landbouwers geïnteresseerd om eieren door te verkopen, bvb in combinatie met de zuivelproducten die zij op het eigen bedrijf produceren en thuis of op markten verkopen.

Thuisverkoop geeft uiteraard de mooiste prijs, maar de afzetmogelijkheden zijn hier wellicht uiterst beperkt. Uiteindelijk blijft een toom van 10.000 hennen een vrij grootschalig opzet, waar diverse vormen van rechtstreekse verkoop steeds een marginaal aspect van de afzet vormen.

16 Samenvatting

Veestapel

Het is niet uw bedoeling het huidige leghennenbestand in te passen tussen de regels van het biologisch lastenboek. U wil in tegendeel een biologisch bedrijf gaan uitbouwen waar de leghennen een belangrijke plaats innemen, en in de mate van het mogelijke ook kringlopen in de bedrijfsvoering in passen. U zal nog 10.000 leghennen kunnen houden.

Huisvesting

De buitenbehoefte is inderdaad de limiterende factor waardoor u nog 10.000 leghennen kan houden.

Bemesting/mestafzet

Er zal gepoogd worden de productie zoveel mogelijk grondgebonden te maken binnen de grenzen van het eigen bedrijf. Mest van de kippen zal worden afgezet op de bedrijfsgronden, waar (een deel van) het voeder voor de kippen wordt geproduceerd.

Voederaankoop

De bedrijfsoppervlakte is beperkt. Naast de 4 ha buitenuitloop, blijven nog 8,45 ha akkerland over. De voederteelten worden biologisch geteeld. Zelfvoorziening in voeder voor de legkippen is geen haalbare kaart.

Teeltplan

Maïs, granen en luzerne zijn te overwegen.

Teeltzorg

Verschillende maatregelen zoals - een vals zaaibed, in vooropkomst wiedegeen en daarna wiedegeen, schoffelen (+vingereg) en aanaardend schoffelen – beperken het handwerk in de maïs enorm.

DS opbrengst

De DS opbrengsten zullen dalen maar niet enorm.

Gezondheidszorg

Zoals blijkt zijn er tal van maatregelen die verpenning en kannibalisme binnen de perken houden.

Arbeid

Voor uw bedrijf met 10.000 hennen zal er een arbeidsbehoefte zijn van 1,25 VAK. Dit betekent dat met de huidige beschikbaarheid van 2 VAK de melkveehouderij voorlopig kan worden verdergezet, en voor de toekomst nog 0,75 VAK beschikbaar zal zijn voor de uitbouw van de biologische voederwinning op de bedrijfsgronden.

Afzet

Afzet via de groothandel is mogelijk.

Bedrijfseconomie

De binneninrichting vergt dringend nieuwe investeringen. Voor de biologische productie heeft u hoe dan ook een totaal ander type van inrichting nodig. De kosten voor de

binneninrichting (compartimentering, voeder- en drinkwaterlijn, ...) kunnen worden begroot op zo'n 10 EUR per leggenplaats.

Tot slot

De weg om uw bedrijf om te schakelen naar biologische productie, ligt voor u. Met dit bedrijfsontwikkelingsplan hebben wij getracht enige wegwijzers uit te zetten. Gaandeweg is gebleken dat de omschakeling van een kapitaals- en arbeidsintensieve bedrijfstak, die vaak onmogelijk wordt geacht, in dit geval toch wel mogelijk blijkt, omdat er ademruimte is voor een minimum aan investeringen, en u ook over enige grond beschikt.

Uiteraard kan een plan als dit u weinig zekerheden geven. Waar in andere sectoren voor omschakeling naar biologische productie reeds enige ervaring is op een vrij grote groep van bedrijven, moeten in sectoren zoals de kippenhouderij nog veel veronderstellingen worden gemaakt.

Een aantal zaken kunt u zonder veel moeite zelf natrekken, zodra u een aantal beslissingen heeft genomen, bvb i.v.m. de afzet, de prijs, de kostprijs van de investeringen.

Voor het overige zult u tijdens de omschakeling veel nieuwe ervaring moeten opdoen. Ervaring die op dit moment nog niemand heeft, of slechts enkele kippenhouders. Maar daarin ligt tenslotte een schitterende uitdaging, die u – met de vakkennis en de ervaring uit uw huidige bedrijfsvoering op de achtergrond – zeker tot een goed einde zult brengen.

BIJLAGE : Nuttige adressen

***) Vlaamse Gemeenschap**

Administratie Land- en Tuinbouw

Adeling land- en tuinbouwvorming

Cel biologische landbouw

Leuvenseplein 4

1000 Brussel

Contactpersonen Ann Theunissen/ Marie Verhassel

tel. : 02/553.63.90 – 02/553.63.76

fax. : 02/553.63.60

E-mail : Ann.Theunissen@ewbl.vlaanderen.be ; Marie.Verhassel@ewbl.vlaanderen.be

***) Erkende controle-organismen**

Blik vzw

Bart Maes - Statiestraat 164 B - 2600 Berchem

Tel. 03/287.37.50 - Fax 03/287.37.51

Ecocert sprl

Blaise Hommelen -

Chemin de la Haute Baudecet, 1 -

1457 Walhain

Tel. 081/60 03 77 - Fax 081/60 03 13

***) Voorlichting, advies en vorming**

BIO consult cvba

Adviesbureau voor bedrijfsontwikkeling biologische landbouw en omschakelingsbegeleiding biologische landbouw

Wim Govaerts - Tolhuis 14A - Tongerlo

Tel. 0477/77 46 95 - Fax 03/287 37 71

BLIVO vzw

Biologische Landbouw

Instituut voor voorlichting en onderzoek

Peter Brattinga - Statiestraat 164 C - 2600 Berchem

Tel. 03/287.37.70 - Fax 03/287.37.71

Boerenbond

Omschakelingscursus en omschakelingsbegeleiding biologische landbouw

Ignace Deroo - Diksmuidsestwg 406/4

8800 Roeselare

Tel 051/26.03.85 - Fax 051/26 03 89

Landwijzer vzw

2 jarige beroepsopleiding biologische landbouw

Michel Mouton - Statiestraat 164 D

2600 Berchem
Tel. 03/287.37.77 - Fax 03/287.37.71

PCBT vzw

Proefcentrum voor de biologische teelt
Lieven Delanote - Ieperseweg 87
8800 Beitem
Tel. 051/26 14 45 - Fax 051/24 00 20

Vlaams Agrarisch Centrum vzw

Omschakelingscursus en omschakelingsbegeleiding biologische landbouw
Filippe Van De Craen
Ambachtsweg 20
9820Merelbeke
Tel. 09/252 59 19 - Fax 09/252 40 66